

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

з дисципліни «ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ»

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»

вид дисципліни за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного
бізнесу

Укладач: к.е.н., доц. Кучечук Л.В.

1. Навчальний контент

Розділ 1. Методологічні та теоретичні засади дослідження інтеграційних процесів та міждержавних об'єднань у сучасному світі.

Тема 1. Категорія інтеграції у сучасних міжнародних відносинах. Передумови розвитку і етапи становлення інтеграційних процесів.

Вступ. Предмет, цілі та завдання дисципліни. Категорії міжнародного співробітництва і інтеграції у сучасних міжнародних відносинах. Міждержавні об'єднання, організації та інтеграційні угруповання – особливості співвідношення різних форм міжнародного співробітництва. Поняття інтеграції та інтеграційного процесу. Види інтеграції. Економічна і політична інтеграція: особливості співвідношення. Етапи розвитку інтеграційних об'єднань. Характеристика основних етапів інтеграції, механізми прийняття та реалізації рішень на його різних стадіях. Рівні інтеграції. Зовнішні і внутрішні чинники розвитку інтеграційних процесів. Позитивні і негативні наслідки розвитку інтеграційних процесів у сучасному світі. Проблема і співвідношення суверенітету та наднаціональності у діяльності інтеграційних об'єднань. Міжнародна інтеграція і зовнішня політика держави.

Тема 2. Роль та місце інтеграції в сучасних міжнародних відносинах.

Вплив процесів глобалізації та регіоналізації на розвиток інтеграційних процесів та об'єднань. Поняття регіону у сучасних міжнародних відносинах. Поняття регіоналізму і регіоналізації у міжнародних відносинах. Відкритий і закритий регіоналізм, їхнє співвідношення з процесами інтеграції. Причини і передумови посилення інтеграційних процесів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин.

Тема 3. Глобалізація як процес всесвітньої інтеграції та уніфікації.

Поняття глобалізації. Глобалістика як наука. Теоретики глобалізації (Д.Белл, Л.Браун, М.Месарович, І.Валлерстайн, Е.Тофлер, У.Хармен, Д.Медоуз, Ф.Фукуяма, Зб.Бжезинський, Х.Ортега-і-Гассет, К. Кумар та ін.). Витоки та етапи глобалізації. Зрушення у світовій та міжнародній політиці під впливом глобалізації. Диференціація країн світу: лідери та аутсайди. Обмеженість національного суверенітету. Агенти глобалізації: ТНК, ТНБ, світові держави. Сфери глобалізації: виробництво, торгівля, технології, політика, наука, культура та ін. Глобальний світовий порядок. Глобальні проблеми сучасності.

Тема 4. Міжнародні організації як форми інтеграційних процесів.

Сутність поняття «міжнародної організації» та її основні ознаки. Чинники, що обумовлюють утворення міжнародних організацій. Історія виникнення та етапи формування та розвитку системи міжнародних організацій. Порядок утворення міжнародних організацій. Класифікація міжнародних організацій. відносин. Міжнародне значення утворення ООН. Цілі і принципи ООН. Членство в ООН. Структура ООН. Процедура і правила голосування в Раді Безпеки і Генеральній Асамблеї. Організація економічного співробітництва й розвитку

(ОЄСР). Міжнародна організація праці (МОП). Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО). Світова туристична організація (ЮНВТО). Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Світова організація торгівлі (СОТ). Сучасна система міжнародних валютно-кредитних організацій. Міжнародний валютний фонд (МВФ). Організація Північноатлантичного договору (НАТО).

Розділ 2. Інтеграційні процеси в регіонах світу.

Тема 5. Становлення і розвиток інтеграційних процесів у Європі.

Еволюція інтеграційних процесів у Європі у ХХ на поч. ХХІ ст. Зародження і розвиток інтеграційних проектів у Європі на прикладі ЄС. Регіоналізація і розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах Європи. Північна і Західна Європа у сучасних інтеграційних процесах. Особливості взаємодії держав в рамках Північного співробітництва, розвиток співробітництва держав Балтії. Залучення держав Центрально-Східної і Південної Європи до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Реалізація проектів ЦЄІ, Вишеградської четвірки та ін. Нейтралітет і інтеграція у зовнішній політиці держав Європи. Інтеграція як метод подолання конфліктних ситуацій і криз у Південно-Східній Європі. Розвиток інтеграційних процесів на пострадянському просторі.

Тема 6. Америка у сучасних інтеграційних процесах.

Історичний розвиток і еволюція підходів до співробітництва держав Латинської Америки у ХХ ст.. – поч. ХХІ ст.. Розвиток інтеграції в Латинській Америці у 60-80 х. рр. ХХ ст. Становлення і діяльність ЛАІ, ЛАВТ, та ін. регіональних інтеграційних об'єднань. Перегляд підходів до розвитку латиноамериканської інтеграції у постбіполярний період. Причини і передумови розвитку інтеграційних процесів у регіоні. Вплив зовнішніх чинників на інтеграційні процеси в регіоні. Ідейно-концептуальні засади розвитку інтеграції іbero-американських держав. Підходи провідних держав регіону до розвитку інтеграції на американському континенті. Бразилія та Аргентина у процесах співробітництва в Латинській Америці. Центральноамериканські держави у інтеграційних процесах. Особливості інтеграції держав Південного конусу. Розвиток інтеграційних процесів у Північній Америці. Створення НАФТА. Роль та місце США у розвитку інтеграційних процесів у Північній та Латинській Америці. Проекти міжамериканської інтеграції: пропозиції США та їх альтернатива.

Тема 7. Історія і сучасний стан інтеграційних процесів в Азії.

Передумови становлення і причини розвитку інтеграційних процесів в Азії. Історичний розвиток та регіоналізація міжнародних відносин в Азії. Особливості регіональних та субрегіональних комплексів азіатських країн. Теоретичні підходи представників азіатських держав до проблем і перспектив, форм, методів і напрямів розвитку інтеграції. Особливості формування і функціонування інтеграційних об'єднань держав Близького Сходу. Розвиток міжарабської інтеграції. Напрями діяльності і перспективи функціонування інтеграційних об'єднань арабських країн (ЛАД, РСАДПЗ та ін.). Особливості підходів держав регіону Південно-Східної Азії до

розвитку інтеграції. Роль зовнішніх факторів у розвитку інтеграційних процесів в регіоні. Вплив економічних, релігійних, етнічних чинників на розвиток співробітництва держав ПСА у рамках інтеграційних проектів. Середній Схід у сучасних інтеграційних процесах. Позиція провідних держав регіону щодо розвитку інтеграції у регіоні. Становлення і діяльність інтеграційних об'єднань держав регіону (АСЕАН, СЕАТО та ін.).

Тема 8. Австралія та Океанія у сучасних інтеграційних процесах. Передумови і фактори поглиблення співробітництва Австралії, Нової Зеландії та Океанії. Участь держав регіону у проектах фінансово-економічного характеру. Основні напрями і проекти співробітництва держав Океанії.

Тема 9. Інтеграційні процеси на Африканському континенті.

Історичні підвалини та чинники розвитку інтеграції в Африці. Регіоналізація африканських держав, особливості формування та характеристика комплексів регіональних і субрегіональних відносин. Вплив провідних світових держав на розвиток співробітництва держав Африки. Основні форми і напрями розвитку інтеграційних процесів у регіоні. Проекти загально-африканської інтеграції. Проблеми і перспективи реалізації. Основні напрями діяльності інтеграційних об'єднань африканських держав регіонального та субрегіонального рівня (ЕКОВАС, КОМЕСА, САДК та ін.). Основні проблеми сучасності у діяльності регіональних організацій африканських держав. Позиція провідних африканських держав щодо поглиблення інтеграції.

Тема 10. Участь України в інтеграційних процесах: проблеми та перспективи.

Європейський вибір як головний вектор зовнішньої політики України. Інституційно-правові основи співробітництва України і ЄС. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною. План дій Україна – ЄС. «Східне партнерство». Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Перспективи розвитку відносин між Україною та ЄС. Позитиви інтеграції України в ЄС для України та Євросоюзу. Взаємозв'язок європейської інтеграційної стратегії та внутрішніх перетворень в Україні. Співпраця між Україною та ЄС у сферах економіки, політики, права, екології, культури. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Підтримка країн світу для України під час воєнної агресії РФ.

Базова література:

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції : монографія / К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2021. 260 с.
2. Грубінко А.В., Мартинов А.Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
3. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Резніков. Х. :ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.

4. Європейська інтеграція: навчальний посібник / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенко. К. : ЦУЛ, 2016. 344 с.
5. Європейська та євроатлантична інтеграція: навч. посібник / видання 2-ге / [О.В. Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська, О.Я. Кравчук, П.Я. Кравчук, Л.В. Корольчук, О.М. Лютак, Т.Л. Никитюк, Л.В. Савош, О.А. Урбан] за заг. ред. О.М. Лютак. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 376 с.
6. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: навчальний посібник. Львів: «Новий світ-2000», 2020, 428 с.
7. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку ХХІ століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, Р. О. Заблоцька, З.О Луцишин та ін. ; за ред. О. І. Шниркова. К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. 415 с.
8. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Проект Центру Разумкова. К: Видавництво «Заповіт», 2020. 100 с.
9. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / кол. авт.; за ред. проф. А. П. Голікова, проф. О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 347 с.
10. Asian Economic Integration Report 2021 URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/674421/asian-economic-integration-report-2021.pdf>
11. Earl F.H. North American Economic Integration URL: <http://ctrc.sice.oas.org/geograph/north/Fry.pdf>
12. European integration. The origins and growth of the European Community (Fourth edition) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 1995. 80 p.
13. Keating M. Regions and the Convention on the Future of Europe. South European Politics and Society. 2004. № 9(1). P. 192-207.
14. Marinov E. The history of African integration – a gradual shift from political to economic goals URL: https://www.researchgate.net/publication/303548370_The_History_of_African_Integration_-_A_Gradual_Shift_from_Political_To_Economic_Goals

Допоміжна література

15. Варламова М.Л., Ковальова О.І., Козачишина А.С., Лясковець А.А. Особливості інтеграційних процесів країн НАФТА // Економіка і організація управління № 2 (42), 2021, С. 66-75.
16. Живко М., Запихляк В., Заставний А. Відмінності інтеграційних пріоритетів країн Європи, Близького Сходу та Африки // Економічний аналіз. 2020 рік. Том 30. № 2, С. 24-32.
17. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 1. С. 366-369.
18. Мальота І.А. Сучасні інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: формування трансрегіональних мегаугод // Проблеми економіки № 4, 2017, С. 24-30.

19. Малюта І.А. Сучасні інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні : формування трансрегіональних мегаугод // Проблеми економіки № 4, 2017, С. 24-30.

20. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 344

21. Стройко Т.В. Міжнародні організації: навч. посіб. К. : Кондор Видавництво, 2018. 250 с.

22. Україна в міжнародних організаціях : підручник Л. : Львівський університет імені І. Франка, 2014. 156 с.

23. Федун І., Коломієць Д. Інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 6. С. 27-36.

24. Футало Ю.Р. Дефініція інтеграції як чинника розвитку національної економіки. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. 2016. Вип. 1. С. 76–80.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, інше методичне забезпечення

1. НАФТА URL: <https://www.naftamexico.net/>
2. КАРИКОМ URL: <https://caricom.org/>
3. МЕРКОСУР URL: <https://www.mercosur.int/>
4. Рада Європи URL: <http://www.coe.int>
5. Європейський Союз URL: www.europa.eu.int
6. Інститут Євро-Атлантичного співробітництва. URL: <http://www.ieac.org.ua>
7. ООН URL: www.un.org/ або // www.unsystem.org
8. МОП URL:: www.ilo.org
9. НАТО URL:: www.nato.int
10. ОБСЄ URL: www.osce.org
11. СОТ URL: www.wto.org
12. АСЕАН URL: <http://www.asean.org>
13. ЮНЕСКО URL: <http://www.unesco.org>
14. ЮНВТО URL: <https://www.unwto.org/>
15. Міжнародний валютний фонд URL: <http://www.imf.org/>
16. Інформаційний сайт Великої вісімки (G-7) URL: <http://www.g7.utoronto.ca/>
17. Офіційний сайт «G-20» URL: <http://www.g20.org/>
18. Світовий банк URL: <http://www.worldbank.org>
19. Шанхайська організація співробітництва URL: <http://www.sectsc.org>
20. Рада Європи в Україні URL: <http://www.coe.kiev.ua/>
21. Україна – НАТО URL: <http://www.ukraine-nato.gov.ua>

1.2. Дистанційний курс Кучечук Л.В. «Інтеграційні процеси в сучасних міжнародних відносинах» режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=5745>

2. Плани практичних(семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи:

План семінарських (практичних) занять:

Розділ 1. Методологічні та теоретичні засади дослідження інтеграційних процесів та міждержавних об'єднань у сучасному світі.

Заняття 1. Категорія інтеграції у сучасних міжнародних відносинах. Передумови розвитку і етапи становлення інтеграційних процесів. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Основні підходи до визначення поняття «інтеграція».
2. Об'єктивні та суб'єктивні передумови інтеграційних процесів у контексті глобалізації.
3. Види інтеграційних процесів у сучасному світі.
4. Характеристика основних етапів інтеграції, механізми прийняття та реалізації рішень на його різних стадіях.
5. Рівні інтеграції.
6. Зовнішні і внутрішні чинники розвитку інтеграційних процесів.
7. Позитивні і негативні наслідки розвитку інтеграційних процесів у сучасному світі.
8. Проблема і співвідношення суверенітету та наднаціональності у діяльності інтеграційних об'єднань.
9. Міжнародна інтеграція і зовнішня політика держави.

Література

1. Деркач Т.В. Класифікаційні ознаки інтеграційних проц у регіональному економічному просторі // Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 12(2). С. 55-59.
2. Європейська інтеграція та міжнародна співпраця : посібник / за заг. ред. В. А. Мандрагелі, Л. А. Шереметьєвої; В. А. Мандрагеля, Ю. В. Мельник, О. І. Пошедін [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. К. : НАДУ, 2016. 288 с.
3. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку XXI століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, Р. О. Заблоцька, З.О Луцишин та ін. ; за ред. О. І. Шниркова. К. : ВПЦ «Київський університет», 2016. 415 с.
4. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / кол. авт.; за ред. проф. А. П. Голікова, проф. О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 347 с.
5. Bela Balassa. Types of Economic Integration. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/657491468178769801/pdf/REP69000Types0of0economic0integration.pdf>

Заняття 2. Роль та місце інтеграції в сучасних міжнародних відносинах. Глобалізація як процес всесвітньої інтеграції та уніфікації. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. ТНК як агент глобалізації світової економіки.
2. Вплив ТНК на політику: історичний досвід та сучасність.
3. Транснаціональні банки (ТНБ) та їх особливості.
4. Світові держави як агенти глобалізації.
5. Негативний та позитивний вплив глобалізації.
6. Антиглобалістський рух.

7. Зрушення у світовій та міжнародній політиці під впливом глобалізації.

8. Сутність глобальних проблем людства та шляхи їх вирішення.

Література

1. Глобальні проблеми людства: навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 330 с.
2. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: навчальний посібник. Львів : «Новий світ-2000», 2020, 428 с.
3. Кузьмін О.Є., Пирог О.В., Литвин І.В. Глобальна економіка: навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 300 с.
4. Кучечук Л.В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2016. № 5. С. 40-44.
5. Малахова Л.В., Сідоров В.І. Глобальні проблеми як прояв кризового стану сучасного світового господарства // Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : [колективна монографія] / Під. ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 185-199.

Заняття 3. Міжнародні організації як форми інтеграційних процесів. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. ООН як провідна міжнародна організація.
2. Організація економічного співробітництва й розвитку ОЕСР.
3. Міжнародна агенція з атомної енергії (МАГАТЕ).
4. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО).
5. Світова туристична організація (ЮНВТО).
6. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).
7. Світова організація торгівлі (СОТ).
8. Міжнародний валютний фонд (МВФ).
9. Організація Північноатлантичного договору (НАТО).
10. Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД).
11. Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО).
12. Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР).
13. Міжнародна морська організація (ІМО)
14. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО).

Література

1. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс: 3-тє вид. перероб. та доп. Навч. посібн. / за ред. Козака Ю. Г., Ковалевського В. В., Логвінової Н. С. К. : ЦУЛ. 2018. 344 с.
2. Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 344 с.
3. Міжнародні організації: навч. посіб. / укладачі: Т. В. Андросова, О. В. Кот, В. О. Козуб. вид. 2-ге, перероб. та доп. Х. : ХДУХТ, 2018. 235 с.
4. Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І. Г. Міжнародні організації : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2017. 280 с
5. Стройко Т.В. Міжнародні організації: навч. посіб. К. : Кондор Видавництво, 2018. 250 с.

Розділ 2. Інтеграційні процеси в регіонах світу.

Заняття 4. Становлення і розвиток інтеграційних процесів у Європі. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Еволюція інтеграційних процесів у Європі у ХХ- на поч. ХХІ ст.
2. Зародження і розвиток інтеграційних проектів у Європі на прикладі ЄС.
3. Регіоналізація і розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах Європи.
4. Північна і Західна Європа у сучасній інтеграційних процесах.
5. Особливості взаємодії держав в рамках Північного співробітництва, розвиток співробітництва держав Балтії.
6. Залучення держав Центрально-Східної і Південної Європи до загальноєвропейських інтеграційних процесів.
7. Розвиток інтеграційних процесів на пострадянському просторі.

Література

1. Грубінко А.В, Мартинов А.Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
2. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Рєзніков. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.
3. Європейська інтеграція: навчальний посібник / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенко. К. : ЦУЛ, 2016. 344 с.
4. Європейська та євроатлантична інтеграція: навч. посібник / видання 2-ге / [О.В. Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська, О.Я. Кравчук, П.Я. Кравчук, Л.В. Корольчук, О.М. Лютак, Т.Л. Никитюк, Л.В. Савош, О.А. Урбан] за заг. ред. О.М. Лютак. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 376 с.
5. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу: монографія / І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк, Т. В. Комарова ; за ред. І. В. Яковюка. URL: dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1210/1/Istoriya_Evropu_2012.pdf
6. Несправа М. В. Радикальний джихадизм у Європі початку ХХІ ст.: монографія Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 304 с.
7. Теорія та історія європейської інтеграції: навчальний посібник / О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, І. В. Застава та ін. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 182 с.

Заняття 5. Америка у сучасних інтеграційних процесах. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Історичний розвиток і еволюція підходів до співробітництва держав Латинської Америки у ХХ ст. – поч. ХХІ ст.
2. Розвиток інтеграції в Латинській Америці у 60-80 х. рр. ХХ ст.
3. Причини і передумови розвитку інтеграційних процесів у регіоні. Вплив зовнішніх чинників на інтеграційні процеси в регіоні.
4. Підходи провідних держав регіону до розвитку інтеграції на американському континенті.
5. Бразилія та Аргентина у процесах співробітництва в Латинській Америці.
6. Центральноамериканські держави у інтеграційних процесах.
7. Створення НАФТА.
8. Роль та місце США у розвитку інтеграційних процесів у Північній та Латинській Америці.

9. Проекти міжамериканської інтеграції: пропозиції США та їх альтернатива.

Література

1. Варламова М.Л., Ковальова О.І., Козачишина А.С., Лясковець А.А. Особливості інтеграційних процесів країн НАФТА // Економіка і організація управління № 2 (42), 2021, С. 66-75.
2. Європейська та євроатлантична інтеграція: навч. посібник / видання 2-ге / [О.В. Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська, О.Я. Кравчук, П.Я. Кравчук, Л.В. Корольчук, О.М. Лютак, Т.Л. Никитюк, Л.В. Савош, О.А. Урбан] за заг. ред. О.М. Лютак. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 376 с
3. Офіційний сайт КАРИКОМ URL: <https://caricom.org/>
4. Офіційний сайт МЕРКОСУР URL: <https://www.mercosur.int/>
5. Офіційний сайт НАФТА URL: <https://www.trade.gov/north-american-free-trade-agreement-nafta>
6. Earl F.H. North American Economic Integration URL: <http://ctrc.sice.oas.org/geograph/north/Fry.pdf>
7. M. Angeles Villarreal. The North American Free Trade Agreement (NAFTA) / M. Angeles Villarreal, Ian F. Fergusson // Congressional Research Service. April 16, 2015. P. 1–33. 10. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

Заняття 6. Історія і сучасний стан інтеграційних процесів в Азії.

(семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Передумови становлення і причини розвитку інтеграційних процесів в Азії.
2. Історичний розвиток та регіоналізація міжнародних відносин в Азії.
3. Особливості формування і функціонування інтеграційних об'єднань держав Близького Сходу. Розвиток міжарабської інтеграції.
4. Напрями діяльності і перспективи функціонування інтеграційних об'єднань арабських країн (ЛАД, РСАДПЗ та ін.).
5. Особливості підходів держав регіону Південно-Східної Азії до розвитку інтеграції.
6. Середній Схід у сучасних інтеграційних процесах.
7. Позиція провідних держав регіону щодо розвитку інтеграції у регіоні.
8. Становлення і діяльність інтеграційних об'єднань держав регіону (АСЕАН, СЕАТО та ін.).

Література

1. Малюта І.А. Сучасні інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: формування трансрегіональних мегаугод // Проблеми економіки № 4, 2017, С. 24-30.
2. Марущак Д. Особливості торгової інтеграції в країнах АСЕАН URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/78055>
3. Офіційний сайт Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) URL: <http://www.asean.org>
4. Шанхайська організація співробітництва URL: <http://www.sectso.org>
5. Asian Economic Integration Report 2021 URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/674421/asian-economic-integration-report-2021.pdf>
6. Gerasymchuk V.H. Economic integration of countries ASEAN: achievements, problems, prospects // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут», № 15 (2018), С. 18-25

**Заняття 7. Австралія та Океанія у сучасних інтеграційних процесах.
Інтеграційні процеси на Африканському континенті. (семінар – 2 год.)**

План семінару / Питання для обговорення

1. Передумови і фактори поглиблення співробітництва Австралії, Нової Зеландії та Океанії.
2. Участь держав регіону Австралії та Океанії у проектах фінансово-економічного характеру.
3. Основні напрями і проекти співробітництва держав Океанії.
4. Історичні підвалини та чинники розвитку інтеграції в Африці.
5. Вплив провідних світових держав на розвиток співробітництва держав Африки.
6. Основні форми і напрями розвитку інтеграційних процесів у Африканському регіоні. Проекти загально-африканської інтеграції.
7. Основні напрями діяльності інтеграційних об'єднань африканських держав регіонального та субрегіонального рівня (ЕКОВАС, КОМЕСА, САДК та ін.).
8. Позиція провідних африканських держав щодо поглиблення інтеграції.

Література

1. Гайдай О.М. Регіональні інтеграційні об'єднання в Африці URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/15.pdf>
2. Живко М., Запухляк В., Заставний А. Відмінності інтеграційних пріоритетів країн Європи, Близького Сходу та Африки // Економічний аналіз. 2020 рік. Том 30. № 2, С. 24-32.
3. Іващук О.І., Герман Л.Т., Ксенжук О.С. Передумови інтеграції економік країн Африки на південь від Сахари в глобальний простір // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2017. Випуск 6 (128), С. 155-162.
4. Малюта І.А. Сучасні інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: формування трансрегіональних мегаугод // Проблеми економіки № 4, 2017, С. 24-30.
5. Організація Азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) URL: <https://www.apec.org/>
6. Південнотихоокеанська комісія (South Pacific Commission) URL: <https://www.spc.int/>
7. Федун І., Коломієць Д. Інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 6. С. 27-36.
8. Africa Regional Integration Index Report 2021. URL: <https://www.integrateafrica.org/reports-data/downloadthe-2021-reports>
9. IGAD Regional Strategy. URL: <https://igad.int/documents/6-igad-rs-implementationplan-finalv6/file>.
10. The Southern African Development Community. SADC Facts & Figures. URL: <https://www.sadc.int/aboutsadc/overview/sadc-factsfigures/#taxrev>.

Заняття 8. Участь України в інтеграційних процесах: проблеми та перспективи. (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Європейський вибір як головний вектор зовнішньої політики України.
2. Інституційно-правові основи співробітництва України і ЄС.
3. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною.
4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС.
5. Перспективи розвитку відносин між Україною та ЄС. Позитиви інтеграції України в ЄС для України та Євросоюзу.

6. Співпраця між Україною та ЄС у сферах економіки, політики, права, екології, культури.
7. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС.
8. Підтримка країн світу для України під час воєнної агресії РФ.

Література

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції : монографія / К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2021. 260 с.
2. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітичнопорівняльне правознавство». 2022. № 1. С. 366-369.
3. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС: В. Сіденко та ін. К. : Заповіт, 2018. 214 с.
4. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Проект Центру Разумкова. К: Видавництво «Заповіт», 2020. 100 с.
5. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами URL: http://www.europexxi.kiev.ua/ukrainian/ukraine_eu/020.html
6. Рада Європи в Україні URL: <http://www.coe.kiev.ua/>
7. Україна – НАТО URL: <http://www.ukraine-nato.gov.ua>

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	1. Дати визначення кожної стадії інтеграції, запропоновану Б. Балассою: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний союз; політичний союз або повна інтеграція. 2. Самостійно заповнити таблицю по видам інтеграції.	5
2	1. Надайте характеристику чотирьом базовим концепціям, що віддзеркалюють історичні кордони феномену глобалізації: - концепція глобалізації як зміни форм історичного процесу (концепція «архаїчної глобалізації»); - концепція глобалізації як сучасного економічного феномену (концепція реалістів); - концепція протоглобалістів; - концепція глобалізації як певної позачасової властивості, що іманентно притаманна світовому суспільству (концепція Е. Азроянца). 2. Провести аналіз глобальних проблем людства за вказаним планом.	2
3	Самостійно підготувати відповіді на питання: • Назвіть джерела формування нормативної основи діяльності міжнародних організацій. • Вкажіть як співвідноситься головна мета організації та підпорядковані цілі?	2

	<ul style="list-style-type: none"> • Визначте організаційну структуру міжнародної організації та охарактеризуйте її складові (на вибір студента). • Опишіть процедуру прийняття рішень в міжнародних організаціях. • Вкажіть які методи прийняття рішень в міжнародних організаціях Вам відомі? 	
4	<p>Підготувати доповіді та презентації на наступні теми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ООН як провідна міжнародна організація 2. Організація економічного співробітництва й розвитку ОЕСР; 3. Міжнародна агенція з атомної енергії (МАГАТЕ); 4. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО). 5. Світова туристична організація (ЮНВТО). 6. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). 7. Світова організація торгівлі (СОТ). 8. Міжнародний валютний фонд (МВФ). 9. Організація Північноатлантичного договору (НАТО). 10. Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД). Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО); 11. Світова продовольча програма (СПП); 12. Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР); 13. Міжнародна морська організація (ІМО); 14. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО); 	5
5	<p>Самостійно підготуватися до опитування за наступними питаннями:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які основні угоди регулюють європейську інтеграцію? 2. Які причини викликали європейську інтеграцію? Чому була створена Рада Європи (1949 рік)? 3. Які основні положення Паризького договору (1951 рік)? Які основні угоди були укладені в процесі створення Європейського Співтовариства? 4. Що означають процеси розширення і поглиблення? 5. Наведіть основні етапи на шляху до Європейського Союзу (Єдиний Європейський Акт (1986 рік), Маастрихтський договір (1992 рік)) 6. Які чотири свободи та три стовпа ЄС? Надайте їм характеристику 7. Охарактеризуйте політику розширення ЄС з моменту створення і до теперішнього часу? 8. Якими були початки і етапи економічної та валютної інтеграції в ЄС? Яким був шлях до спільного ринку? 9. Які основні положення Договору про Європейське Економічне Співтовариство (1957 р., Римський договір)? 10. Охарактеризуйте створення Економічного та 	5

	<p>Валютного Союзу і створення Європейської Валютної Системи.</p> <p>11. Наведіть характеристику третього етапу створення Економічного та Валютного Союзу: введення євро, інтеграція фінансових ринків, подолання фінансової кризи 2008–2009 роки.</p> <p>12. Який механізм роботи Європейського Союзу? Охарактеризуйте інституціональний трикутник: функції і взаємодія Ради ЄС, Європарламенту та Єврокомісії.</p> <p>13. Які внутрішня структура, правові основи функціонування, функції і організація роботи Європейську Раду як вищий політичний орган ЄС?</p> <p>14. Які внутрішня структура, правові основи функціонування, функції і організація роботи Європейського Парламенту?</p> <p>15. У чому призначення, завдання і функції Уповноваженого з правлюдини (Омбудсмена) Європейського Парламенту?</p> <p>16. У чому полягає розподіл функцій між Європейською Радою і Європейським Парламентом?</p> <p>17. Які внутрішня структура, правові основи функціонування, функції і організація роботи Ради Європейського Союзу?</p>	
6	<p>Самостійно заповнити таблицю з приводу інтеграційних об'єднань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Центральньоамериканський спільний ринок (ЦАСР); 2. Центральньоамериканська система інтеграції (ЦАСІ); 3. Субрегіональна Андська група; 4. Спільний ринок країн півдня Америки (МЕРКОСУР); 5. Карибське Співтовариство (КАРИКОМ); 6. Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). 	5
7	<p>Самостійно вивчити звіт з азіатської економічної інтеграції за останній рік, який представлений на сайті Asian development bank, та виписати наступні дані:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вплив пандемії Covid-19 на інтеграційні процеси в регіоні. • Об'єми торгівлі в регіоні за розглянутий період. • Міграційні процеси в регіоні. • Індикатори, що визначають розвиток регіональної інтеграції. • Значення діджиталізації у розвитку інтеграційних процесів у регіоні. 	5
8	<p>За допомогою рекомендованої літератури та лекційного матеріалу, Internet-ресурсів, вивчити питання теми та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.</p>	2
9	<p>Самостійно підготувати відповіді на наступні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поясніть різношвидкісні інтеграційні процеси на сході, 	5

	<p>заході та півдні Африки і з чим вони пов'язані.</p> <p>2. Які основні цілі Панафриканської інтеграції у контексті розвитку «Цілей тисячоліття» для Африки?</p> <p>3. Охарактеризуйте особливості африканської ініціативи НЕПАД та інтереси західних держав у реалізації програми?</p> <p>4. Які існують субрегіональні моделі африканської інтеграції і практичні механізми співпраці африканських держав?</p> <p>5. Охарактеризуйте розпад колоніальної системи в Африці. Дайте визначення «колоніального минулого» і рис сучасного постколоніалізму.</p> <p>6. Обґрунтуйте характерні риси африканського субрегіоналізму.</p> <p>7. Визначте глобальні виклики африканського континенту.</p> <p>8. Охарактеризуйте моделі АСЕАН +3, АСЕАН +6, АСЕАН +8.</p> <p>9. Яка роль Австралії у інтеграційних процесах АТР?</p> <p>10. Визначте особливості сучасних інтеграційних процесів в АТР.</p>	
10	<p>Дослідити взаємозв'язок європейської інтеграційної стратегії та внутрішніх перетворень в Україні за наступним планом:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Адаптація законів України до законодавства ЄС. • Економічні реформи. • Політична консолідація та зміцнення демократії. • Адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС 	2
11	Підготовка до поточного контролю за всіма темами курсу	4
	Разом	42

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт передбачених навчальним планом:

Індивідуальне завдання: не передбачене навчальним планом.

Завдання поточного контролю:

1. Скільки країн зараз об'єдналися у ЄС?

A. 12

B. 15

C. 27

D. 31

2. Яка з названих організацій належить до військових блоків?

- A. НАТО
- B. МАГАТЄ
- C. ВООЗ
- D. ЄС

3. Яка країна увійшла до НАТО у 2017 році:

- A. Болгарія;
- B. Чорногорія;
- C. Албанія;
- D. Молдова.

4. Між країнами ЄС діє Шенгенська угода. Угода набула чинності у 1995 році. Вона –

- A. скасовує контроль за пересуванням товарів;
- B. скасовує паспортно-митний контроль;
- C. створює єдине громадянство;
- D. вводить єдину валюту

5. Яка з представлених міжнародних організацій опікується проблемами регіональної безпеки у Європі:

- A. ШОС;
- B. ОАД;
- C. АНЗЮС;
- D. TIAR;
- E. Е. ОБСЄ.

6. Іспанія та Португалія стали членами ЄС у :

- A. 1981 році
- B. 1986 році
- C. 1995 році
- D. 2007 році

7. Перший крок до створення сучасного Євросоюзу був зроблений у

- A. 1965 році
- B. 1951 році
- C. 1949 році
- D. 1971 році

4.Завдання підсумкового контролю (письмових залікових робіт):

Питання до заліку:

1. Визначте основні підходи до визначення поняття «інтеграція».
2. Охарактеризуйте об'єктивні та суб'єктивні передумови інтеграційних процесів у контексті глобалізації.
3. Перерахуйте види інтеграційних процесів у сучасному світі.
4. Охарактеризуйте основні етапи інтеграції, механізми прийняття та реалізації рішень на різних стадіях.
5. Визначте рівні інтеграції.

6. Дайте характеристику зовнішнім і внутрішнім чинникам розвитку інтеграційних процесів.
7. Які існують позитивні і негативні наслідки розвитку інтеграційних процесів у сучасному світі?
8. Визначте проблему співвідношення суверенітету та наднаціональності у діяльності інтеграційних об'єднань.
9. Опишіть взаємозв'язок міжнародної інтеграції і зовнішньої політики держави.
10. Охарактеризуйте регіон як проміжний рівень територіальної організації публічної влади: поняття, ознаки, види.
11. Визначте регіоналізацію як політико-правове явище та процес перерозподілу владних повноважень: поняття, напрямки, види.
12. Надайте співвідношення понять «регіоналізація і децентралізація».
13. Визначте негативний та позитивний вплив глобалізації.
14. Охарактеризуйте антиглобалістський рух.
15. Які зрушення у світовій та міжнародній політиці відбулися під впливом глобалізації?
16. Розкрийте сутність глобальних проблем людства та шляхи їх вирішення.
17. Охарактеризуйте ООН як провідну міжнародну організацію.
18. Дайте характеристику діяльності Організації економічного співробітництва й розвитку ОЕСР.
19. Визначте основні напрямки діяльності міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ);
20. Які основні напрямки діяльності Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО)?
21. Визначте роль Світової організації торгівлі (СОТ) у сучасному світовому господарстві.
22. Визначте основні напрямки діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ).
23. Яка роль Організації Північноатлантичного договору (НАТО) у світовій безпеці?
24. Які основні напрямки діяльності Продовольчої й сільськогосподарської організації (ФАО)?
25. Охарактеризуйте еволюцію інтеграційних процесів у Європі у ХХ- на поч. ХХІ ст.
26. Дайте характеристику зародженню і розвитку інтеграційних проектів у Європі на прикладі ЄС.
27. Порівняйте розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах Європи.
28. Визначте роль Північної і Західної Європи у сучасних інтеграційних процесах.
29. Які особливості взаємодії держав в рамках Північного співробітництва, а також розвитку співробітництва держав Балтії?
30. Охарактеризуйте залучення держав Центрально-Східної і Південної Європи до загальноєвропейських інтеграційних процесів.
31. Дайте характеристику розвитку інтеграційних процесів на пострадянському просторі.
32. Які передумови становлення і причини розвитку інтеграційних

процесів в Азії?

33. Охарактеризуйте історичний розвиток та регіоналізацію міжнародних відносин в Азії.

34. Перерахуйте особливості формування і функціонування інтеграційних об'єднань держав Близького Сходу.

35. Які існують особливості підходів держав регіону Південно-Східної Азії до розвитку інтеграції?

36. Визначте участь країн Середнього Сходу у сучасних інтеграційних процесах.

37. Яка позиція провідних держав Азійського регіону щодо розвитку інтеграції у регіоні?

38. Охарактеризуйте становлення і діяльність інтеграційних об'єднань держав регіону (АСЕАН, СЕАТО та ін.).

39. Дайте характеристику історичного розвитку і еволюції підходів до співробітництва держав Латинської Америки у ХХ ст. – поч. ХХІ ст.

40. Які особливості розвитку інтеграції в Латинській Америці у 60-80 х. рр. ХХ ст.?

41. Визначте підходи провідних держав латиноамериканського регіону до розвитку інтеграції на континенті.

42. Яка роль Бразилії та Аргентини у процесах співробітництва в Латинській Америці?

43. Визначте роль Центральноамериканських держав у інтеграційних процесах в регіоні.

44. Дайте характеристику інтеграційному об'єднанню НАФТА.

45. Визначте роль та місце США у розвитку інтеграційних процесів у Північній та Латинській Америці.

46. Які існують передумови і фактори поглиблення співробітництва Австралії, Нової Зеландії та Океанії?

47. Дайте характеристику участі Австралії та Океанії у проектах фінансово-економічного характеру.

48. Які існують основні напрями і проекти співробітництва держав Океанії?

49. Визначте історичні підвалини та чинники розвитку інтеграції в Африці.

50. Охарактеризуйте вплив провідних світових держав на розвиток співробітництва держав Африки.

51. Які існують основні форми і напрями розвитку інтеграційних процесів у Африканському регіоні? Перерахуйте проекти загально-африканської інтеграції.

52. Визначте основні напрями діяльності інтеграційних об'єднань африканських держав регіонального та субрегіонального рівня (ЕКОВАС, КОМЕСА, САДК та ін.).

53. Дайте характеристику Європейського вибору як головного вектору зовнішньої політики України.

54. Визначте інституційно-правові основи співробітництва України і ЄС.

55. Охарактеризуйте угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною, а також Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

56. Які, на вашу думку, існують перспективи розвитку відносин між

Україною та ЄС?

57. Дайте характеристику співпраці між Україною та ЄС у сферах економіки, політики, права, екології, культури.

58. Які можливості відкриваються для України після надання статусу кандидата на вступ до ЄС?

1. Приклад залікового завдання:

ЗАЛІКОВЕ ЗАВДАННЯ №1

1. Охарактеризуйте розвиток інтеграції в Латинській Америці у 60-80 х. рр. XX ст. (15 балів)

2. Охарактеризуйте зовнішні і внутрішні чинники розвитку інтеграційних процесів. (15 балів)

3. Тести. (10 балів)

Приклад тестів:

1. Перший крок до створення сучасного Євросоюзу був зроблений у___

A. 1965 році

B. 1951 році

C. 1949 році

D. 1971 році

У разі настання/подовження дії обставин непоборної сили здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти екзамен в тестовій формі (білет містить 40 тестових завдань, здобувач одержує 1 бали за кожну вірну відповідь) дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Інтеграційні процеси в сучасних міжнародних відносинах» режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=5745>

